

Motion

1978/79:632

**av Lars Werner m. fl.
om en ny inriktning av skolan**

Lägesbeskrivning över den svenska skolan 1978/79

Den svenska skolan har i dag en lång rad problem. Det är saker som betygshets, stress, konkurrens, disciplinproblem och dålig kunskapsinhämtning. Skolan åstadkommer en social och könsmässig snedvridning som blir allt värre ju högre upp i skolsystemet man kommer. Man har i skolan en borgerlig indoktrinering som sprids och befästs av lärare och läromedel. Skolans undervisning saknar i stora delar anknytning till och förankring i elevernas egen situation och verklighetsuppfattning. Skolan har dessutom en auktoritär uppbyggnad med ett starkt toppstyrt beslutssystem. Den skapar elever som är passiva och ointresserade av att ta aktiv del i samhällslivet eller av att ta strid för sina rättigheter. Slutligen har skolan fått funktionen av att vara en förvaringsplats och en apparat för att sortera ut elever i olika grupper med olika destination i samhället.

Målbeskrivning

Vpk vill ha en skola som eleverna lämnar med grundläggande kunskaper för att klara sig i samhällslivet. Elever som vet hur de skall ta reda på saker, som självständigt kan analysera problem och frågeställningar och bilda sig en uppfattning därom. Skolans skall ha som uppgift att ge eleverna en demokratisk samhällsuppfattning och aktivt bekämpa reaktionära tendenser. Detta sker bl. a. genom att eleverna får delta i skolans beslutsprocesser och arbete.

Eleverna skall genom skolan få en god uppfattning om hur samhället och arbetslivet fungerar och om hur man deltar i och påverkar dessa. Eleverna skall genom skolans medverkan få delta i praktiskt arbete utanför skolan.

Skolan skall verka för social utjämning och för jämlikhet mellan könen, den skall också ge eleverna fostran i kamratskap och solidaritet med sina kamrater och det arbetande folket. Den skall bygga på ett demokratiskt arbetssätt såväl vad gäller den enskilda klassen som skolan i sin helhet. Innehållet i skolans undervisning och de värderingar skolan lär ut skall baseras på folkmajoritetens, det vill säga det arbetande folkets, samhällssyn och verklighetsuppfattning och understryka arbetets grundläggande roll och betydelse för samhället.

Granskning av problemen och deras orsaker

Läroplanens obligatoriska del ger mycket stora möjligheter för elever och lärare att gemensamt fritt utforma sin undervisning vad gäller både form och innehåll. De mål som är uppsatta i läroplanens allmänna del är i stort acceptabla som målsättning för skolans arbete.

Det finns dock en lång rad andra krafter som verkar i motsatt riktning. En av dessa krafter är de av SÖ utgivna supplementen till läroplanen. Dessa innehåller råd och anvisningar om vad som skall vara ett förslag till undervisningens innehåll och uppläggning. Supplementen uppfattas inte av lärarna som enbart förslag. Detta har flera anledningar: två av dessa är de privata läromedelsföretagen, vilkas kurspaket helt bygger på vad som sägs i läroplanssupplementen, och de centrala proven.

De centrala proven har till uppgift att se till att betygsnivån är likvärdig i hela landet och att ge ett betygsgenomsnitt för den enskilda klassen. Vad som tas upp av de centrala proven avgörs av läroplanssupplementen.

Då eleverna för att inte bli utslagna från högre undervisning och arbeten måste bedriva sina studier helt inriktade på betygsmaximering, innebär detta att allt som faller utanför vad som tas upp av läroplanssupplementen och de centrala proven ger klassen och den enskilde eleven ett lägre betygsgenomsnitt. Detta förhindrar effektivt att elever ägnar sig åt avsnitt som faller utanför kursplanen eller att de fördjupar sig i ett avsnitt mer än vad som behövs för att få ett bra betyg.

Dessutom uppfattas de centrala proven av lärarna som ett prov på deras undervisningsskicklighet, vilket gör att de är angelägna om att få ett högt provresultat. Detta gör att lärarna inriktar sin undervisning på det som de vet kommer att tas upp i de centrala proven.

Skulle man ta bort de centrala proven för att undvika dessa problem, så förlorar man kontroll över betygssättningen och dess likformighet i olika delar av landet.

En annan av de krafter som verkar mycket negativt på skolan är betygssystemet. Vpk utvecklar sin syn på betygen i en annan motion, men några punkter skall dock beröras här. Betygen har som sin främsta uppgift att sortera fram de elever som skall få möjlighet att fortsätta till högre studier. Då antalet platser till olika utbildningar är begränsat, innebär detta att man får konkurrens om platserna och alltså om betygen som ger tillgång till dessa platser. Det spelar alltså i sammanhanget ingen roll, vilket betygssystem man använder. Den konkurrens som uppstår, beror alltså inte på vilken typ av betyg man använder, utan på det faktum att man använder betyg som urvalskriterium.

Det är synnerligen tveksamt om betygen kan anses vara ett relevant instrument för urval till högre studier.

Att det råder konkurrens om betygen medför att man motverkar samarbete, hjälpsamhet och XY ldaritet mellan eleverna. Elevernas strävan efter så

bra betyg som möjligt innebär att de tvingas att rationalisera sina studier efter faktorer som ger så bra betyg som möjligt. Sådana faktorer är att intensivläsa strax före skrivningarna, att lära in enbart de faktakunskaper som tas upp på provet och inte bry sig om sådant som inte går att mäta med skrivningar, som till exempel djupare förståelse eller kritisk analys av materialet. Andra faktorer som ger bra betyg är att ställa de frågor och ge de svar som läraren förväntar sig att få höra, att inte kritisera ett läromedel eller de värderingar som förs fram i dessa eller att, om inget annat hjälper, fuskas. Alla dessa beteenden är sådana som gynnas av betygen men som måste anses vara negativa ur samhällets synvinkel.

Den allvarligaste invändningen mot betygen är dock deras funktion som utslagningsapparat. Då arbetarbarnen är den grupp som upplever skolan som mest meningslös, är det också de som får sämst betyg och först blir utslagna. Detta visas av att betygen fördelas mycket snett mellan de olika socialgrupperna, socialgrupp 1 får de högsta betygen och socialgrupp 3 de lägsta. Det skall dock påpekas att det är många faktorer förutom betygen som styr utslagningen i den svenska skolan, men det är dock betygen som fungerar som den slutgiltiga utstötningsmekanismen.

En av de problemställningar som oftast diskuteras i samband med skolan i dag är bristen på disciplin och de dåliga kunskaperna hos eleverna.

Anledningen till att eleverna saknar de kunskaper som de förväntas ha när de lämnar skolan kan till stor del förklaras med att majoriteten av skolans elever kommer från arbetarklassen. De upplever att skolans undervisning och de värderingar som speglas i skolan saknar förankring i deras egen verklighet och ofta också upplevs som helt falska på grund av att barnen när de lämnar skolan för dagen möter ett helt annat samhälle än det som beskrivs i skolan.

Försöker man tvinga i eleverna kunskaper som de upplever som felaktiga, möter man protester på det ena eller andra sättet. Dessa protester tar sig uttryck i bråk under lektionerna, skolk och allmänt ointresse. Detta gör att försök att lösa skolans disciplinproblem med att göra skolan mer auktoritär är dömda att misslyckas, eftersom det inte är eleverna det är fel på utan skolan. Man kan inte piska fram intresse för kunskap och studier. I sammanhanget kan tas upp att undervisningen även på andra sätt saknar anknytning till verkligheten utanför skolan. De praktiska inslagen i grund- och gymnasieskola har fått en mycket undanskymd plats.

Man har i gymnasiet en alltför strikt uppdelning mellan s. k. teoretiska och praktiska linjer. Denna åtskillnad leder till att den värdefulla kontakten mellan elever på olika linjer bryts. Eleverna på yrkesinriktade linjer får alltför litet undervisning i teoretiska ämnen och eleverna på de teoretiska linjerna saknar helt eller har mycket liten praktik. De för de teoretiska och praktiska linjerna gemensamma ämnena, som t. ex. svenska, får en helt annorlunda och sämre behandling på de yrkesinriktade linjerna jämfört med de teoretiska.

Lärare och elever har små möjligheter att påverka sin egen situation. Detta

gör att eleverna helt riktigt upplever att de inte har vare sig makt eller inflytande att förändra sin egen arbetssituation, vare sig det gäller innehåll och former för den egna undervisningen eller skolan i stort, något som yttrar sig i ointresse för studier och en alltmer ökande vandalisering.

Sammanfattningsvis kan man säga att skolans problem beror på att den fortfarande speglar överklassens språk och värderingar. Det är de klasskillnader och orättvisor som finns ute i samhället som speglas i skolan. Det är fortfarande bara över- och medelklassens barn som kommer från miljöer som gynnar studier och det är fortfarande deras barn som besätter posterna i samhällets toppar. De reformer som har gjorts för att förändra detta har i praktiken inte åstadkommit några större förändringar, möjligen med det undantaget att förr visste barnen att studierna bara var till för över- och medelklass och att det berodde på klasskillnader. Nu tror eleverna från arbetarklassen att det är dem själva som det är fel på och att det är det som gör att de inte klarar av studierna. Man har alltså effektivt lyckats dölja de klassorättvisor som finns i skolan ännu i dag.

Åtgärder för att lösa eller motverka dessa problem i skolan

Då det står klart att man inte kan skapa en demokratisk skola i ett samhälle som exempelvis saknar ekonomisk demokrati, får man inrikta sig på att skapa en skola där eleverna har större möjligheter att bekämpa samhällets orättvisor.

Avskaffa betygen. Med tanke på de effekter som har redovisats och med hänvisning till övriga dokumenterade mycket negativa effekter på skolarbetet, blir den logiska slutsatsen att betygen måste avskaffas. Tar man sedan hänsyn till att betygen är ett mycket ineffektivt sätt att mäta om en person är lämplig för en viss utbildning och därmed också för ett visst yrke, så stärker detta slutsatsen. Om man måste använda ett urvalssystem så bör följande principer gälla:

- allmän arbetslivserfarenhet,
- förstahandsval och kösystem,
- arbetslivserfarenhet inom det särskilda området,
- kraftigt utökad yrkes- och studierådgivning så att eleven får en realistisk bild av sina möjligheter och framtidsutsikter inom yrket.

Ett urvalssystem kan aldrig fungera rättvist men ett system byggt på dessa principer skulle fungera betydligt rättvisare än det nuvarande.

Inför studielön. Rätten till kunskap är en av de grundläggande rättigheterna och därför skall ingen tvingas att avstå från studier av ekonomiska skäl. Därför måste man avskaffa alla ekonomiska spärrar för att studera, genom att man genomför studielön från 16 års ålder. Detta är också nödvändigt för att bryta den sociala snedrekryteringen inom utbildningen.

Varva teori och praktik. Praktiken i gymnasiet och den praktiska yrkeso-

rienteringen i grundskolan måste ökas kraftigt. Detta för att eleverna skall få en inblick i hur samhället utanför skolan fungerar och olika gruppers livsvillkor. Detta ger också större möjligheter för eleverna att välja sitt framtida yrke – de har fått en bild av vad olika yrken innebär. Praktiken är också nödvändig för att understryka arbetets grundläggande roll för samhällets funktion. Det praktiska arbetet får dock inte bli isolerat från den övriga undervisningen utan måste vävas ihop med den teori man läser på lektionerna till en helhet.

De centrala målsättningarna för praktiken måste beslutas av riksdagen. Efter förhandlingar mellan eleverna, facket, skolans lärare och företagen utformas sedan praktikplatserna. Företagen skall ges skyldighet att ställa praktikplatser till förfogande.

Skoldemokrati. De som arbetar i skolan skall ha ett avgörande inflytande över sin egen arbetssituation. Detta skall naturligtvis inte bara gälla lärare och annan personal utan också eleverna. Rektorns makt måste kraftigt beskäras och överföras till ett valt skolråd. Detta råd skall bestå av representanter för elever, lärare, elevvårdssidan, föräldrarna och den övriga personalen. Varje grupp väljer sina egna representanter i val där alla i gruppen har rösträtt. Rådet skall besluta om skolans inre arbete och ha den omedelbara ledningen av verksamheten. Skolledarna skall verkställa och handlägga de beslut som rådet fattar och bör alltså alltid delta i skolrådets arbete. Det bör också finnas klassråd som skall bestå av eleverna i en klass och samtliga av deras lärare. Klassrådets uppgift är att planera och diskutera undervisningen samt fatta beslut om dess form och uppläggning.

Förändrat arbetssätt och innehåll i undervisningen

Skolan skall ge eleverna goda kunskaper i lästeknik, räkning, ordkunskap, skrivkunskap och talteknik. Eleverna skall med detta som grund få öva upp förmågan att analysera problem och frågeställningar, lösa dessa samt utvärdera resultat och fakta som ligger till grund för resultaten. De skall kunna förstå det samhälle de lever i och den historia som ligger bakom. De åsikter och värderingar som skall styra undervisningen måste förändras från dem som styr dagens skola till folkmajoritetens, det arbetande folkets värderingar och samhällssyn.

Utgångspunkten för de olika ämnena skall vara att eleverna med dessa som grund skall förstå och lära sig att kunna förändra sin situation och utnyttja sina rättigheter. Skolans arbetssätt måste förändras till ett arbetssätt som är mer inriktat på problemlösning och arbete i grupp. Eleverna skall ha möjlighet att komma i kontakt med samhällslivet utanför skolan. För att göra detta måste man öka praktiken ute i samhället och väva samman praktik och teori. Skolan skall också ge ett stort utrymme åt organisationskunskap och föreningsteknik. För att bryta skolans isolering måste olika grupper utanför skolan få möjlighet att komma in i undervisningen, framför allt då

organisationer av olika slag men också fackföreningar och folkrörelser.

För att ge elever och lärare större möjligheter att planera sin undervisning och lägga upp den efter egna önskemål måste lektions- och ämnesindelningen mjukas upp.

Lärarna på grundskolans högstadium och i gymnasieskolan bör organiseras i lärarlag och i mindre utsträckning tjänstgöra i flera klasser. Detta för att möjliggöra arbete över ämnesgränserna och för att ge lärarna större möjligheter att förstå den enskilda elevens problem. Det ger också eleverna en chans att lära känna lärarna bättre och tvärtom. Lärarlagen minskar också antalet personer som måste delta i klassråden.

Sammanfattning

Det är i dag allt fler som har börjat föra kampen för en demokratisk skola. Till dessa hör elevfackliga organisationer och en del politiska ungdomsförbund. Dit hör också olika grupper av lärare och andra inom och utom skolan som har upptäckt hur illa dagens skola fungerar. Missförhållandena i skolan blir allt tydligare, och därmed blir också kritiken starkare.

Det har vuxit fram praktiskt genomförbara förslag som bygger på demokrati, på nya undervisningsformer och på en betygsfri skola samt på att teori och praktik smälter samman till en enhet i skolan.

Hörnstenarna i en ny demokratisk skola kan sammanfattas i följande fem punkter.

1. Demokrati i skolan – skol- och klassråd bör införas.
2. En ny typ av undervisning – planering bör ske tillsammans med eleverna i stället för den nuvarande detaljstyrningen. Lärarlag bör införas och ämnes- och timplanesplittningen minskas. Undervisningen skall bygga på elevernas behov och aktivitet i stället för på ett ensidigt pluggande. Nya demokratiska mål för undervisningen formuleras och skrivs in i läroplanerna.
3. Rätt till en egen ekonomi – studielön bör införas från 16 års ålder.
4. Varvad teori och praktik – den praktiska yrkesorienteringen bör ökas i grundskolan och praktik införas på alla linjer i gymnasieskolan. Praktiken utformas i förhandlingar mellan elever, fack, lärare och företagen.
5. Företagen skall lagstiftningsvägen göras skyldiga att ställa praktikplatser till förfogande.
6. Betygen avskaffas.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda föreslås

att riksdagen uttalar sig för en ny demokratisk inriktning av grundskola och gymnasium i enlighet med det fempunktsprogram som anføres i motionen.

Stockholm den 19 januari 1979

LARS WERNER (vpk)

EIVOR MARKLUND (vpk)

NILS BERNDTSON (vpk)

INGA LANTZ (vpk)

KARIN NORDLANDER (vpk)

C.-H. HERMANSSON (vpk)

JÖRN SVENSSON (vpk)

EVA HJELMSTRÖM (vpk)